

Βήματι λεγομένου «μονογραμματικού» σταυρού, περί ου ὄρα τὴν λαμπρὰν μελέτην τοῦ de Rossi, «Bullet. di Arch. crist.» 1863, σελ. 62—65.

β' μέρος.

Τὸν σταυρὸν τοῦτον εἶχεν ἐν ἀρχῇ καὶ τὸ δευτέρου μέρους τῆς ἐπιγραφῆς πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1889, ὡς καὶ λείψανα τοῦ πρώτου γραμματος Ε, τοῦ ἔπειτα ἐκρυέντος. Μεταξὺ τῶν γραμμάτων Θ καὶ Ω διέκρινα πάλιν τὸ γράμμα Ε, κατόπιν ὑπὸ τοῦ ἐγγράζαντος ἐν στενοχωρίᾳ προστεθειμένον.

Β' ἐπιγραφὴ ἐν τῷ Ἀγίῳ Βήματι.

Ὁ ἀριθμὸς τοῦ Ψαλμοῦ, ἐξ οὗ εἶναι εἰλημμένη ἡ ἐπιγραφὴ, εἶναι ὁ ξε'.

Γ' ἐπιγραφὴ ἐν τῷ φωλεῶ.

Μετὰ τὴν λέξιν «δόξαν» κατὰ παραδρομὴν παρελείφθη ἡ λέξις COY (σου), ἣν, ὡς βλέπω, ἔχω ἐν ἅπασιν τοῖς ἀντιγράφοις μου. Οὐχὶ ἀκριβῶς ἀπέδωκα τὸ τέλος διὰ τοῦ ΠΝΟC ἀντὶ ΓΝC (πνεύματος), μεθ' ὃ, ἐν ὀλίγῃ τινὶ ἀποστάσει, ἀκολουθεῖ, μικρότερον τῶν ἄλλων γραμμάτων, Τ ἐρ οὗ κεκολλημένον κεῖται, ἔτι μικρότερον, Ο.

Ταῦτα ἐν τῷ παρόντι περὶ τῶν ἐπιγραφῶν. Τὸ προκείμενον σημειῶμα τελευτῶ ὁμολογῶν χάριτας τῷ κ. Λάμπρῳ καὶ ἐπὶ τῇ ὑπομνήσει τοῦ γνωστοῦ κανόνος (ὄρα προχείρως Gardthausen «Griech. Palaeogr.» σελ. 387) πρὸς μετατροπὴν τῶν ἀπὸ κοσμογονίας ἐτῶν εἰς ἔτη ἀπὸ Χριστοῦ. Ἀληθὴς ὁ κανὼν ἐν τῇ θεωρίᾳ λησμονεῖται τόσον εὐκόλως ἐν τῇ πράξει, ὥστε καὶ ἐπανειλημμένη ἀναγραφὴ αὐτοῦ δὲν ἀποβαίνει ἴσως περιττή. Αὐτὸς ὁ Kirchhoff, «Corp. inser. Gr.» ἀρ. 8705 τὸ ἔτος '57λζ' «μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ιβ'» ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Θεσσαλονίκης ἔτρεψεν εἰς 1028 ἀντὶ τοῦ 1029.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ 16ῃ Ὀκτωβρίου 1893.

Π. Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἀγαπητέ μου,

Τὸ πρῶτο φιλὶ τοῦ Ψυχῆς εἶνε τὸ «Ταξίδι» του ὁλότρεμο κι ὁλόβαθο φιλὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπῃ ποὺ τὸ φλογίζει κι ἀπὸ τὴ σοφία ποὺ τὸ φωτίζει. Γιατὶ τὸ ξέρεις πὼς μαὶντὰ τὰ μάτια βλέπει ἐκεῖνος: μὲ τὴν ἀγάπῃ καὶ μὲ τὴ σοφία· κι ἀπὸ τὰ στέρια αὐτὰ τὰ δύο δανεῖζεται τὸ φέγγος του ὁ ἐν θο υ σ ι α σ μ ὸς ὁ ἐν θο υ σ ι α σ μ ὸς ποὺ δείχνει σὲ κάθε του γραφῇ καὶ σὲ κάθε λόγῳ του· μ' ἐκεῖνον αὐτὸς ἀνάμεσα σὲ τόσους ἄλλους, μικρότερους στὰ χρόνια, φαίνεται πὼς εἶνε ὄχι ὁ νεώτερος, ἀλλὰ ὁ νέος· θαρρεῖς πὼς ζῇ τὴ ζωὴ ὁλοῶν· μ' ἐκεῖνο κάνει πότε νὰ τὸν ἀκοῦμε σὰ μαγεμένοι, πότε νὰ τοῦ φιλονεικοῦμε σὰν ξαφνισμένοι. Μ' ἐκεῖνο κάνει δική του καὶ τὴ γλῶσσα ποὺ γράφει, τὴ γλῶσσα ὅλων τοῦ κόσμου. Καὶ γλῶσσα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μπορεῖ νὰ τήνε ποῦμε τὴ δημοτικὴ μας, μάλιστα καθὼς τὴ γράφει ὁ Ψυχῆς, μὲ τὴ λογικὴ τὴν ἀνήμερῃ ποὺ δὲν παραδέχεται στ' ἄδυντα τῶν ἀδύτων τῆς γραμματικῆς τῆς κανένα βέβηλο σημάδι ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα, ἀκόμα καὶ τὸ πλέον ἄβλαστο. Καλὰ τοῦ ἔγραφε πέρσον ἕνας Γάλλος πὼς λιβανίζει νύχτα μέρα τὸ εἶδωλο τῆς Γραμματικῆς μὲ τὸν ἀέρα ἐνὸς ἀρχαίου Εὐμολπίδῃ κάθε ποὺ πανηγύριζε τὰ Ἑλευσίνια μυστήρια.

Ἐνα ὥραϊο ἄρθρο τοῦ Ψυχῆς στὲς Debats γιὰ τὸν Πετράρχῃ καὶ γιὰ τὸ Δάντε θυμοῦμαι πὼς τέλιωνεν ἔτσι: «On aime à voir les lettres puiser dans la recherche scientifique une force, et même une grace nouvelle». Αὐτὸς εἶνε, νομίζω, κι ὁ μεγάλος πόθος τοῦ Ψυχῆς σ' ὅ,τι γράφει· τὴ δύναμιν καὶ τὴ χάριν του νὰ τὲς παίρῃ καὶ νὰ τὲς τρέφῃ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμῃ. Γιὰ τοῦτο κι' ὅταν μᾶς παρουσιάζεται σὰν ποιητής, πάντα φαίνεται κρυμμένος πίσω του ὁ πολυδιαβασμένος· πρῶμα ποὺ δὲν ἐμποδίζει τὰ βαρὺν γραφόμενά του σὰν τὲς «Etudes de philologie néogrecque» καὶ τὰ «Ἱστορικὰ καὶ γλωσσολογικὰ ζητήματα» νὰ φωσφορίζουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀπὸ τὴν πλέον ποιητικὴ συγκίνηση. Καὶ τὸ Φιλὶ ποὺ μᾶς διάβασε ἡ, καλῆτερα, ποὺ μᾶς ἔδωκε στὸν Παρνασσό, εἶνε κι αὐτὸ μαζὶ ἐπιστήμῃ καὶ ποίησιν· δυνάμειν ἢ πρώτη τὴ δευτέρῃ, κ' ἡ δευτέρῃ ὁμορφαίνει τὴν πρώτην. Κι ἂν εἶνε τὸ ταξίδι του τὸ πρῶτο του φιλὶ, μὰ εἶνε κι αὐτὸ τὸ νωπὸ ἀκόμα φιλὶ του ἕνα ταξίδι ἀνάμεσα στοὺς κόσμους τοὺς ποιητικούς, ἀρχαίους καὶ νέους· ταξίδι σὲ περιβόλια μὲ λουλούδια ἀθάνατα, σὰν τὲς μηλιές τοῦ Ἀλκινόου στοῦ Ὀμήρου τοὺς στίχους ποὺ πάντα μῆλα εἶνε φορτωμένες· χειμῶνα καλοκαίρι. Ὅλα φύτρα τῆς ἀγάπης μὲ λουλούδια χιλιόχρωμα, ποὺ ὅλα λέγονται φιλιὰ. Ποτὲ δὲν εἶδα καταστρωμένον στὴ σάλα τοῦ Παρνασσοῦ τόσο πολὺ καὶ τόσο διαλεχτὸ κόσμον. Ὅλ' ἡ Ἀθήνα ἔτρεξε ν' ἀκούσῃ τὸν περίφημον «στρεβλωτὴν τῆς γλώσσης», ὅπως μερικοὶ τὸν ὀνομάζουν· Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἰδῇ τὸ φοβερὸ τὸ δῆμιον, εἶδεν ἕνα γλυκόλογο ποιητὴ ποὺ μᾶς μιλοῦσε, καθαρὰ καὶ μετρομένα, τὴ γλῶσσα ποὺ κουβεντιάζουμε καὶ πρὸ πάντων ποὺ νιώθουμε ὅλοι μας γραμματισμένοι κι ἀγοῦματοι. Ἀλλὰ μὲ τὴν εὐκολίαν ξαπλώνονται στὸν κόσμον κ' οἱ πλέον ἀσύστατες γνώμες, ὥστε πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀκούσαν ἔλεγον ὕστερα σοβαρὰ πὼς ὁ Ψυχῆς ἀρνήθηκε τὴ γλῶσσα του καὶ μίλησε στὸν Παρνασσό... τὴν καθαρεύουσα! Δὲ μποροῦσαν νὰ ἐξηγήσουν ἄλλοιῶτικα τὴν καλλιτεχνικώτατην ἐντύπωση τῆς ἀληθινῆς μας γλώσσας, ὅταν δὲν ξαφνίζῃ τὰ μάτια μας τὰ κακοσυνειθισμένα ἀπὸ τὰ βιβλία, ἀλλὰ χαϊδεύει ταῦτιά μας κι ἀπὸ καὶ κατεβαίνει ἄκοπα καὶ γλυκὰ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας σὰ νὰ τὴν ἀκοῦμεν ὄχι ἀπὸ ἄλλον ἄνθρωπον, ὄχι ἀπὸ τεχνίτην, ἀλλ' ἀπὸ τὴ φύσιν τὴν ἰδίαν. «Τὸ μεγαλύτερον κακὸ ποὺ μπορεῖ νὰ πάθῃ μιὰ φιλολογία, εἶπε σοφὰ ἕνας ξένος κριτικός, εἶνε ν' ἀρνηθῇ τὴ γλῶσσα τῆς κουβέντας καὶ τοῦ τραγουδιοῦ, καὶ νὰ κοιτάξῃ μοναχὰ τὴ γραμμένη γλῶσσα, ποὺ δὲν εἶνε παρὰ κατὶ ἀφηρημένο, κατὶ ποὺ καλὰ καλὰ δὲν ὑπάρχει, κατὶ ποὺ δὲν εἶνε ἀνθρώπινο!»

Ο ΦΙΛΟΣ ΣΟΥ

